

Advokatska kancelarija Ristić

Удружење „ЗА чесме“

Бобан Погарчић

Доситејева 11

19000 Зајечар

ИЗВЕШТАЈ О СПРОВЕДЕНИМ АКТИВНОСТИМА СЕПТЕМБАР 2024. ГОДИНЕ

У складу са постављеним задацима и циљевима правног истраживања спровођења судских поступака и извршења поводом правоснажних пресуда због кривичног дела загађивање животне средине који је трајао у периоду од 2022-2024. година достављамо Вам извештај и правно мишљење након првостепено окончаног судског поступка септембра 2024. године.

ТОК ПОСТУПКА

Поступак који је започет између Републике Србије и огранка компаније Србија Зиђин Копер Бор пред основним судом у Бору првостепено је окончан након излагања завршних речи јавног тужиоца и браниоца окривљених на главном претресу дана 03. 09. 2024. године.

Судски процес је окончан након одлагања главних претреса у више наврата и то 06. 12. 2022. године, 21. 02. 2023. године, 15. 06. 2023. године и 17. 04. 2024. године, као и уз један покушај искључења јавности са главног претреса 21. 02. 2023. године. Покушај да се искључи јавност на самом почетку процеса, те немогућност да се прати ток поступка за који је јавност широко заинтересована због саме природе кривичног дела и последица до којих је довела и до којих тек може довести представљао је својеврстан притисак на тужилаштво и покушај да се проблем који заједнице на нивоу локалне самоуправе имају са загађивачима сведу на минимум минимума. Упркос оваквом једном покушају притиска и изостанку јавности са главног претреса поступак је настављен уз присуство јавности како то и налаже Конвенција о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине.

На главном претресу одржаном дана 13. 09. 2023. године јавни тужилац Марина Ђирић повукла је оптужни акт према окривљеном Јианг Си Мингу, јер је одбрана прилажући доказе истакла да је одговорно лице у спорном временском периоду који је обухваћен оптужним актом утврдила да је одговорно лице код носиоца експлоатације био Бобан Тодоровић. Такође је оптужба остала при томе да се одговорна лица нису придржавала члана 132. Закона о рударским и геолошким истраживањима те да је због тога количина загађујућих материја у погледу тешких метала (арсена, живе и кадмијума) била знатно виша у односу на дозвољене граничне вредности што је довело до загађења ваздуха, воде и угрожавања људи током 2019. и 2020. године.

Advokatska kancelarija Ristić
Desanke Maksimović 17, Beograd
tel:011-32-39-088
fax:011-322-58-58
e-mail: office@akristic.rs

Како је оптужни акт у овом судском поступку подигнут на основу предлога Регулаторног института за обновљиву енергију и животну средину (РЕРИ) то су и опажања представника овог института који су присуствовали у својству јавности у судском поступку у потпуности била адекватна. С тим у вези представник института је за медије истакла да није логична ни јасна изјава одбране о евентуалној могућности за закључење споразума. Нелогичност се из њиховог угла огледа у томе што су се окривљени на припремном рочишту изјаснили као криви, а нарочито јер адвокати одбране не могу давати и истицати могућности и жеље за закључењем споразума било које врсте, већ је на тужилаштву да може да предложи такве опције. Такође, запажено је да је парадоксална изјава окривљених да послују по закону и да поштују законе Републике Србије, а познато је да компаније Зиђин има велики број осуђујућих пресуда за непоштовање различитих закона Србије. Тако је током 2022. године огранак компаније Зиђин осуђен чак 4 пута од стране Привредног суда у Зајечару у поступцима привредног преступа, а изречене казне су биле испод законског минимума за вишеструког повратника те је на пример казна изречена само у износу од милион динара који износ је осуђено правно лице било дужно да уплати у хуманитарне сврхе због загађивања реке Мали Пек. Загађивач је кажњен за различите облике загађивања, као и непоштовање процедура, али све у оквиру прекршаја, односно привредног преступа, те због непостојања неопходне сагласности за студију о процени утицаја на животну средину и казну због рада без интегрисане дозволе тј. кажњено је правно лице у износу од по 200.000,00 динара, а одговорно лице у правном лицу у износу од по 30.000,00 динара.

Важност анализираних кривичних поступка се огледа у томе да би правоснажном осуђујућом пресудом једна велика мултинационална компанија каква је Зиђин била осуђена за учињено кривично дело загађење животне средине које би имало одјека у домаћој и иностраној јавности те би таква пресуда била битна за читав законодавно-правни и судски систем наше земље, а и региона, јер би била прва мера конкретног кривичног санкционисања једне велике и економски изузетно моћне светске компаније која експлоатише ресурсе друге сиромашније земље, те представљала вид заштите и одупирања Републике Србије самовољи мултинационалних компанија од којих у одређеној мери зависи. Истакнуто је нарочито важно када се узму у обзир предлози јавног тужилаштва о висини и врсти казне у овом поступку. Наиме, у завршној речи на претресу 03. 09. 2024. године јавни тужилац је предложила да се окривљеном одговорном лицу изрекне условна казна затвора од две године, а да се ова казна неће извршити уколико у року од 5 година не понови исто кривично дело и новчану казну од 500.000 динара. За одговорно правно лице тужилац је предложио новчану казну од 5 милиона динара и условну новчану казну од 5 милиона динара, уколико у наредне 3 године понови кривично дело. Уз ову условну осуду тужилац је предложио да правно лице буде под заштитним надзором који ће обухватити две обавезе - прво, организовање контроле у циљу спречавања даљег вршења кривичног дела и друго, достављање периодичног извештаја о пословању, органу надлежном за извршење заштитног надзора.

До дана подношења овог извештаја одлука суда још увек није саопштена учесницима у судском поступку.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ПРОБЛЕМА

У законодавству Републике Србије право на здраву животну средину и њена заштита загарантовано је пре свега кроз Устав Републике Србије, као највиши правни акт, кроз кривично законодавство и низ секторских закона, кроз подзаконске акате и кроз имплементацију међународних аката. Најзначајнији закони које у заштити животне средине примењује јавни тужилац су: Кривични законик, Законик о кривичном поступку, Закон о одговорности правних лица за кривична дела, Закон о привредним преступима, Закон о прекршајима, Закон о заштити животне средине, Закон о заштити природе, Закон о дивљачи и ловству, Закон о рибарству, Закон о добробити животиња, Закон о процени утицаја на животну средину, Закон о управљању отпадом, Закон о заштити ваздуха, Закон о заштити од јонизирајућега зрачења и о нуклеарној сугурности, Закон о заштити од нејонизирајућега зрачења, Закон о заштити и одрживом коришћењу рибљега фонда, Закон о забрани развоја, производње, складиштења и употребе хемијског оружја, Закон о амбалажи и амбалажном отпаду, Закон о заштити од буке у животној средини, Закон о хемикалијама, Закон о биоцидним производима, Закон о пољопривредном земљишту, Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађења животне средине, Закон о метеролошкој и хидролошкој области, Закон о националним парковима, о геолошким истраживањима, Закон о заштити животиња од заразних болести које угрожавају целу земљу, Закон о заштити биља од болести и штеточина, Закон о здравственој исправности животних намерница и предметима опште употребе, Закон о контроли квалитета пољопривредних и прехранбених производа у спољнотрговинском промету Правилник о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива и други.

Кривичним закоником Републике Србије дело загађења животне средине је прописано као кривично дело у одељку број 24 Кривична дела против животне средине. Чланом 260 одређено је да ко кршећи прописе о заштити, очувању и унапређењу животне средине загади ваздух, воду или земљиште у већој мери или на ширем простору, казниће се затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном. Ставом 2. прописано је да ако је дело из става 1. овог члана учињено из нехата, учинилац ће се казнити новчаном казном или затвором до две године. Ставом 3. прописано је да ако је услед дела из става 1. овог члана дошло до уништења или оштећења животињског или биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да су за његово отклањање потребни дуже време или велики трошкови, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година и новчаном казном. Ставом 4. прописано је да ако је услед дела из става 2. овог члана дошло до уништења или оштећења животињског или биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да су за његово отклањање потребни дуже време или велики трошкови, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном. Ставом 5. прописано је да ако изрекне условну осуду за дела из ст. 1. и 4. овог члана, суд може одредити обавезу учиниоцу да у одређеном року предузме одређене прописане мере заштите, очувања и унапређења животне средине.

Законом о одговорности правних лица за кривична дела у члану 13. прописано је да се правном лицу могу изрећи следеће казне:

- 1) новчана казна;
- 2) престанак правног лица.

Ставом другим прописано је да се новчана казна и престанак правног лица могу изрећи само као главне казне. Чланом 14. истог закона прописано је да се новчана казна изриче у одређеном износу у оквиру прописане најмање и највеће мере новчане казне. Ставом другим прописано је да новчана казна не може бити мања од сто хиљада динара нити већа од петсто милиона динара. Ставом трећим прописано је да се новчана казна изриче у следећим износима:

- 1) од сто хиљада до милион динара за кривична дела за која је прописана казна затвора до једне године или новчана казна;
- 2) од милион до два милиона динара за кривична дела за која је прописана казна затвора до три године;
- 3) од два милиона до пет милиона динара за кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година;
- 4) од пет милиона до десет милиона динара за кривична дела за која је прописана казна затвора до осам година;
- 5) од десет до двадесет милиона динара за кривична дела за која је прописана казна затвора до десет година;
- б) најмање двадесет милиона динара за кривична дела за која је прописана казна затвора преко десет година.

Уопште за кривична дела из главе 24 Кривичног законика максимум прописане кривичне санкције – затвора – је до 10 година, што значи да лица која противправним радњама штете животну околину не могу бити кажњена у износу већем од 20 милиона динара.

Описани поступак и његов ток у овом извештају представља први кривични поступак у Републици Србији у вези са еколошким приликама наше земље у односу на компанију ранга Зиђин, и као што се закључује држава има прописане законе и предвиђене санкције за извршиоце кривичног дела. И поред могућности за опструкцију у делању органа правосуђа и тужилаштва, отежано спровођење суђења и могућност утицаја од стране одбране какав велике компаније као што је Зиђин имају, поступак је окончан (додуше тек у првом степену) у релативно кратком трајању процеса (када сее у виду има просечна дужина трајања поступака пред судовима у Републици Србији). Ипак, поред суда и тужилаштва, укључена јавност је била ускраћена за низ информација о поступању овог огранка Зиђина у Србији непојављивањем одређених битних сведока који су могли пружити додатна објашњења о пословању овог правног лица, те искључењем јавности са једног од претреса.

Проблем који препознајемо у примени ових законских прописа, на основу којих је и вођен наведени поступак, је изузетно велики распон казне која се може одмерити за извршено кривично дело у овом случају, а и у осталим, и то у овом поступку до максималних 5 односно 10 милиона динара у зависности од квалификације кривичног дела загађења животне средине. Како закон прописује максималну казну од 500 милиона динара за кривична дела која учине правна лица, те када се има у виду да за кривична дела загађивања животне средине није прописана казна затвора преко 10 година, те казне у том погледу за кривична дела у вези са заштитом животне средине не спадају у опсег најстрожих санкција.

Када се има у виду да је од 2018. године до 2024. године кумулативни приход компаније Зиђин у Републици Србији био близу милијарду америчких долара и то годишње, то је казна коју би сносили у износу од скоро 50.000,00 долара (динарска противвредност предложене казне), изузетно ниска и због тога и неефикасна у односу на штету коју компанија евидентно причињава како у овом моменту тако и у будућности.

Значајно је да постоји увек непрестана тежња ка адекватном санкционисању садашњих и потенцијалних загађивача, а све у циљу приморавања истих да спроводе мере заштите животне средине. Како смо сведоци све већег утицаја свих облика индустрије у животима људи, а нарочито присутност рударења у све већем обиму у Републици Србији, а која делатност може највише и најтрајније угрозити целокупан екосистем, те како тај утицај постаје све већи то су неопходни одговарајући облици контроле над заштитом и очувањем природних ресурса наше земље.

Питање које се поставља и које је у овом случају горуће јесте да ли ће прописане новчане казне које ће у овом случају компанија Зиђин потенцијално сносити, ову компанију одвратити од непрестаног загађивања средине у којој послује и принудити је да поштује прописе за очување околине, те какав и колики надзор је Република Србија у реалној ситуацији у могућности да спроведе.

Надзор над извршењем оваквих одређених кривичних санкција у виду надзора и заштите животне средине спроводи Инспекција за заштиту животне средине Републике Србије која послује под окриљем Министарства за заштиту животне средине, и која као поступајући орган сваке године доноси план рада за следећу годину. У Плану рада за 2024. годину објављеном на сајту надлежног министарства истакнуто је да због обима посла и у односу на сваку област животне средине која подлеже контроли предвиђено је да се одради најмање једна контрола годишње. У овакав вид контроле спада и контролни инспекцијски надзор који се врши ради извршења управних и других мера које су предложене или наложене надзираном субјекту у оквиру редовних или ванредних инспекцијских надзора. Нејасно је да ли инспекцијски органи имају удела у надзору над изреченим заштитним мерама, и да ли и контрола правног лица након изрицања условне осуде потпада делом и под њихову надлежност.

Заштитни надзор обухвата следеће обавезе: организовање контроле у циљу спречавања даљег вршења кривичних дела, уздржавање од пословних активности, ако то може бити прилика или подстицај за поновно вршење кривичних дела, отклањање или ублажавање штете причињене кривичним делом, обављање рада у јавном интересу, достављање периодичних извештаја о пословању органу надлежном за извршење заштитног надзора. Надзор над овако наметнутим обавезама правном лицу врши суд. Али, нејасно је на који начин и којим органима суд спроводи тај надзор, те колико учестало то чини.

Законом о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине прописано је да контролу спроводе надлежни инспектори у зависности од надлежности за издавање интегрисане дозволе за постројења и активности која могу имати негативне утицаје на здравље људи, животну средину или материјална добра.

Инспектор има право и дужност да утврђује:

- 1) да ли нова постројења имају дозволу издату у складу са овим законом;
- 2) да ли су постојећа постројења поднела захтев за издавање дозволе у складу са овим законом;
- 3) да ли се рад постројења одвија у складу са условима из издате дозволе;
- 4) сваку промену у раду, односно функционисању постројења;
- 5) спровођење других прописаних мера заштите животне средине.

Из наведеног се закључује, а и из преосталих одредаба наведеног закона (чланови 28-32.) да у надлежности инспектора није контрола спровођења заштите одређена осуђујућим правноснажним пресудама, већ је реч о редним/ванредним контролама које зависе од плана рада и могућности надлежног Министарства за деловање.

Из приложеног се закључује да држава Србија у постојећем систему нема сопствене довољне капацитете за обезбеђивање контроле спровођења судске одлуке. Контроле које су прописане законом нејасно је како функционишу и да ли се уопште иоднсое на контролу спровођења судских одлука, сматрамо да би их требало прецизирати посебним законом или Правилником. Када је у питању контролисање овакве кривичне санкције потребно је људство и ресурси као и независан систем на који не може имати утицај ни Влада Републике Србије (као извршни орган), управо због тога што је Влада Републике Србије страна уговорница са компанијама овог типа, а немогу утицати ни органи које би именовао сам загађивач, а све имајући у виду значај спровођења контроле у оваквим ситуацијама. Поред новчане казне коју би евентуално сносили и која би по њихову компанију у суштини и била најмање штетна, што се и да закључити након вишеструког кажњавања за привредне преступе, загађивачима је неопходно ставити до знања да законске прописе којих у нашој земљи има више него довољно морају поштовати и да ће за исте бити принуђени да, уколико их не поштују, снесо одговорност и буду кажњени.

Да би се вршила контрола и у најкраћим могућим роковима спречило загађење и санирале његове последице, потребно је формирање неке врсте радне групе, ради сачињавања Правилника о поступању у споровођењу осуђујућих пресуда којима је одређен заштитни надзор и мере које морају бити предузете ради отклањања последица.

Београд, 06.09.2024.године.

ADVOKAT
ŽELJKO Đ. RISTIĆ
BEOGRAD, Mesarika Markova ul. 17
Tel: 3239-088